

بررسی چگونگی ایجاد مراکز تحقیقاتی

نویسنده: دکتر امیر حسن حاجی ترخانی

یکی از استراتژیها و سیاستهای کلی برنامه اول و دوم در بخش تحقیقات «گسترش تحقیقات از طریق ایجاد مراکز تحقیقاتی» است که در عین حال از سیاستهای نظام تحقیقاتی کشور و از جمله وظایف شورای پژوهشهای علمی کشور و کمیسیونهای بخشی وابسته به آن است.

در این بررسی، مروری اجمالی بر تشکیلات تحقیقاتی کشور و چگونگی تأسیس مراکز تحقیقاتی در گذشته و حال خواهد شد.

ظاهراً اولین اقدام برای سازماندهی برای این شورا تعیین شد، بدین شرح است:

اظهار نظر درباره تقاضاهای مربوط به ایجاد یا لغو اجازه فعالیت این قبیل

مؤسسات و در صورت لزوم ایجاد مؤسسات پژوهشی علمی و فنی.

از جمله مصوبات شورای پژوهشهای علمی کشور قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، تصویب «آیین‌نامه ایجاد مؤسسات پژوهشی» بوده است. (1)

پس از پیروزی انقلاب اسلامی تغییراتی در نظام آموزشی و تحقیقاتی کشور داده شد. از جمله آنها مصوبات 18 و 1359/4/19 و 1359/10/5 شورای انقلاب فرهنگی به موجب فرمان 1360/1/26 حضرت امام خمینی (ره) است.

اسناد و مدارک، تصمیم‌گیری عمده‌ای را در مورد تحقیقات کشور از تاریخ فوق تا سال 65 نشان نمی‌دهد تا اینکه هیئت وزیران به موجب تصویب نامه مورخ 65/8/18 ترکیب اعضاء شورای پژوهشهای

علمی کشور را اصلاح نمود. گرچه اعلام نظر دربارهٔ تقاضاهای تأسیس مؤسسات پژوهشی و علمی و فنی از وظایف شورای پژوهشهای علمی کشور بوده است اما شورای عالی انقلاب فرهنگی در تیر و شهریور 67 در مورد دو مؤسسه تحقیقاتی مستقیماً تصمیم‌گیری نموده است. یکی دربارهٔ تأسیس مؤسسهٔ جامع تحقیقاتی در زمینهٔ شیمی پزشکی و درمانی (مصوب جلسه 150) و دیگری دربارهٔ تأسیس مؤسسهٔ عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه (مصوب جلسات 88 و 89 و 90 کمیسیونهای 1 و 2). با تصویب «آیین‌نامه شورای پژوهشهای علمی کشور» در جلسات شماره 203 و 204 مورخ 23 و 1367/8/30 شورای عالی انقلاب فرهنگی، مرحله تازه‌ای از کار شورای

پژوهشهای علمی کشور آغاز شد. در این آیین‌نامه وظایف و اعضاء شورا تعیین شده است. یکی از وظایف شورا در مورد تأسیس مراکز تحقیقاتی و به شرح زیر است:

تعیین اولویت در تأسیس مراکز تحقیقاتی در چارچوب مقررات مصوب در زمینه‌های کاربردی از طریق مراجع ذیربط.

«تعاریف و ضوابط مراکز تحقیقاتی» در جلسه شماره 148 مورخ 69/1/21 شورای مشترک کمیسیونهای 1 و 2 شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب و ابلاغ گردید. به موجب این مصوبه تصمیم‌گیری در مورد تأسیس یا لغو اجازهٔ فعالیت مراکز تحقیقاتی به «شورای گسترش آموزش عالی» وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی محول شده است.

نام مرجع	نام فعالیت
شورای عالی انقلاب فرهنگی (قبلاً شورای پژوهشهای علمی کشور)	- تعیین ضوابط ایجاد و تأسیس مؤسسات پژوهشی
شورای پژوهشهای علمی کشور	- تعیین اولویتها در تأسیس مراکز و مؤسسات پژوهشی
رسیدگی مقدماتی توسط وزارت، رسیدگی نهایی شورای گسترش و مؤسسات پژوهشی	- رسیدگی و اظهار نظر در مورد درخواستهای تأسیس مراکز و مؤسسات پژوهشی
شورای گسترش آموزش عالی	- صدور پروانه تأسیس مراکز و مؤسسات پژوهشی
شورای گسترش آموزش عالی	- لغو مجوز تأسیس مراکز و مؤسسات پژوهشی
وزارت مربوطه	- تأیید صلاحیت رؤسای مراکز و مؤسسات پژوهشی
؟؟	- تصویب نمودار سازمانی و تشکیلات مراکز و مؤسسات پژوهشی
؟؟	- تصویب بودجه مراکز و مؤسسات پژوهشی
؟؟	- صدور مجوز استخدام مراکز و مؤسسات پژوهشی

نکته جالب توجه اینکه این مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، در حقیقت همان مصوبه شورای گسترش آموزش عالی در جلسات 67/7/3 و 67/6/26 است. (2)

که مختصر تغییراتی در آن داده شده است.

در مورد تأسیس مراکز تحقیقاتی فعالیتهای زیر قابل ذکر است و در جلوی هر فعالیت نام مرجع مربوطه ذکر شده است.

همانگونه که ملاحظه می شود شورای پژوهشهای علمی کشور در مورد

تأسیس مراکز پژوهشی چه در زمینه ضابطه گذاری و چه در اجرا (رسیدگی به درخواستها و صدور یا لغو پروانه تأسیس) کمترین نقش و مسئولیت را دارد؛ به علاوه چگونگی تأسیس مراکز تحقیقاتی در چند سال اخیر بسیار متفاوت بوده است. به نحوی که تأسیس بعضی مراکز تحقیقاتی توسط مجلس شورای اسلامی، بعضی دیگر توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی و برخی با تصویب شورای گسترش صورت گرفته است، در حالیکه به نظر می رسد در این زمینه شورای پژوهشهای علمی کشور که طبق قانون از کمیسیونهای شورای انقلاب فرهنگی است مناسب ترین مرجع باشد.

ضمناً لازم است در مواردی که مرجع تصمیم گیر تعیین نشده، مشخص گردد که آیا مثلاً تصویب نمودار تشکیلاتی یا بودجه مراکز و مؤسسات پژوهشی مثل سایر واحدهای غیر پژوهشی است و سازمان امور اداری

و استخدامی یا سازمان برنامه و بودجه رأساً تصمیم‌گیری خواهند نمود یا شورای پژوهش‌های علمی کشور و یا هیئت امناء و یا ...

پیشنهادات

- پیروی از یک روش یکنواخت برای تأسیس واحدها و مراکز پژوهشی؛
- تجدید نظر و اصلاح و تکمیل مصوبه 69/1/21 در مورد تعاریف و ضوابط تأسیس مراکز تحقیقاتی؛
- تعیین و مشخص کردن مراجع تصمیم‌گیری برای

امور و مواردی که مشخص نیست؛

- محول نمودن امور مربوط به ایجاد؛ مراکز تحقیقاتی به شورای پژوهش‌های علمی که تمام یا اکثر امور توسط شورا و کمیسیونهای وابسته به آن انجام گیرد. پیشنهاد می‌شود اظهار نظر درباره تقاضاهای

مربوط به تأسیس مؤسسات پژوهشی علمی و فنی و تصویب ضوابط مربوط به ایجاد یا لغو اجازه فعالیت این قبیل مؤسسات مطابق مصوبه 54/4/1 هیئت وزیران به شورای

پژوهش‌های علمی کشور محول شود؛

- تعیین جایگاه شورای پژوهش‌های علمی کشور در نظام برنامه‌ریزی کشور که یکی از آثار و نتایج آن حمایت از برنامه‌ها و مراکز پژوهشی است.

منابع

- 1- نگاهی گذرا به فعالیت شورای پژوهش‌های علمی کشور قبل و بعد انقلاب - دبیرخانه شورا - زمستان 68
- 2- بخشنامه شورا 34/2670 مورخ 67/7/24، دفتر گسترش دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی
- 3- مجموعه قوانین، مقررات، تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های آموزش عال. (وزارت فرهنگ و آموزش عالی - اسفند 1360).
- 4- بخش تحقیقات برنامه اول جمهوری اسلامی ایران.
- 5- ساختار نظام تحقیقاتی کشور فروردین 71 - شورای پژوهش‌های علمی کشور.
- 6- مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی.

